

אלוהים עמכם”.

והחשבון הוא כך: שבכל אחד מארבע כנפות יחזיקו עשרה אנשים מכל לשון משבעים אומות העולם הרי שבע מאות איש בכל כנף, ולארבע כנפות הרי אלפים ושמונה מאות.

סימן: שנא חלה תרומה נגזלת דינא שבועה שיפרכתא גילויא ונבלותא.

תניא רבי נחמיה אומר: בעון שנאת חנם, שהוא שונא אדם אף שלא היה בו דבר עבירה, העונש הוא — מריבה רבה בתוך ביתו של אדם, ואשתו מפלת נפלים, ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים.

וזהי מדה כנגד מדה. שכנגד מה ששנא חברו, יש לו מריבה בביתו, ובניו הקטנים מתים, ואהבתו ניטלת ממנו [רש”י].

רבי אלעזר ברבי יהודה אומר: בעון שאין מפרישין חלה אין ברכה שורה במכונס — באוצרות של יין ושמן. ומתוך כך, מארה משתלחת בשערים, שהמחירים גבוהים ומוכרים ביוקר. וזורעין זרעים, ואחרים אוכלין את הגדל מהם. שנאמר: “אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בחלה: את השחפת ואת הקדחת — מכלות עיניים ומדיבות נפש. זרעתם לריק זרעכם, ואכלוהו אויביכם”.

והכי דריש לה: אל תקרי “בחלה”, אלא בחלה, בעון חלה.

ואם נותנין חלה מתברכין אוצרות היין והשמן. שנאמר: “וראשית עריסותיכם תתנו לכהן — להניח ברכה אל ביתך”

בעון ביטול הפרשת תרומות ומעשרות, שמים נעצרין מלהוריד טל ומטר. ומתוך כך שאין גשמים, היוקר הוה, והשכר אבד, ובני אדם רצין אחר פרנסתן ואין מגיעין אליה. שנאמר: “ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאר”.

מאי משמע?

תנא דבי רבי ישמעאל: “ציה”, מלשון ציווי, כשביל דברים שציויתי אתכם לעשותם בימות החמה, היינו הפרשת תרומות ומעשרות, ולא עשיתם אותם, יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים.

ואם אתם נותנין תרומות ומעשרות אתם מתברכין, שנאמר: “הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ובחננוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די”.

מאי קאמר עד בלי די?

אמר רמי בר חמא: עד שיכלו, שייגעו, שפתותיכם מלומר די, מרוב טובה.

בעון גזל, הגובאי מין ארבה, הוא עולה, ומתוך כך הרעב הוה, ובני אדם אוכלים בשר בניהן ובנותיהן. שנאמר: “שמעו הדבר הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון העושקות דלים הרוצצות אביונים”.

מאי ניהו “פרות הבשן”?

אמר רבא: כגון הני נשי דמחוזא, דאכלן, גא-א שהם מלומדות באכילה ושתייה, ולא עבדן לפרנסתן, והם גוזלות את בעליהן, וגם

גורמות לבעליהן לגזול.

בריתי יומם ולילה".

וכתיב בנבואת עמוס שם: "הכיתי אתכם בשדפון ובירקון הרבות גנותיכם וכרמיכם ותאניכם זויתיכם", את אלו "יאכל הגזם".

וכתיב "בשברי לכם מטה לחם ואפו עשר נשים".

ובנבואת יואל כתיב: "יתר, מה שיותר הגזם, אבל הארבה, ויתר הארבה אבל הילק, ויתר הילק אבל החסיל". משמע שאין הגזם אלא רק תחילת הפורענות.

וכתיב בסוף פרשת הקללות שכל הדברים האלו הם עונש משום: "יען וביען משפטי מאסו", וזהו עיוות וקלקול הדין.

ומחמת ריבוי מיני הארבה נגרם רעב.

בעיון שבועת שוא, שנשבע על דבר שידוע שאינו כך כגון על איש שהוא אשה, ושבועת שקר, וחילול ה', אדם גדול שאינו זהיר במעשיו ועל ידו מתחלל שם שמים, וחילול שבת —

וכתיב בישעיה: "ויגזור על ימין ורעב, ויאכל על שמאל ולא שבעו איש בשר זרועו יאכלו". אל תקרי "בשר זרועו", אלא "בשר זרעו".

העונש על כך הוא: היה רעה רבה, ובהמה בלה, ובני אדם מתמעטין, והדרכים משתוממין מאין עובר. שנאמר "ואם באלה לא תוסרו לי".

בעון עינוי הדין, שאף לאחר שהוברר לדיינים הדין, הם משהין אותו שלא לשם שמים.

אל תיקרי באלה [בצירי] אלא באלה [בקמץ], והיא לשון שבועה].

ובעון עיוות הדין, היינו שדנים במזיד דין שאינו אמת.

וכתיב "והשלחתי ככם את חית השרדה".

ובעון קלקול הדין, שנתקלקל הדין מחמת שלא עיינו בו כראוי⁽¹⁰⁰⁾.

וכתיב בשבועת שקר: "ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך".

ובעון ביטול תורה —

ובחלול ה' כתיב: "ולא תחללו את שם קדשי".

חרב וביזה רבה [מתרבה]. ודבר ובצורת בא. ובני אדם אוכלין ואינן שבעין. ואוכלין לחמם במשקל. דכתיב: "והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית".

ובחלול שבת כתיב: "מחלליה מות יומת".

וכל הני כתיב שהוא לשון "חילול", ויליף בהקישא "חילול חילול" משבועת שקר, שהעונשים שנאמרו על שבועת שקר ושוא,

ואין ברית אלא תורה, שנאמר: "אם לא

הסופרים והשוטרים מקלקלים את הדין, ומחובתו של הדיין לעמוד עליהם ולהזהירם על כך.

100. רש"י פירש חילוק בין עיוות הדין לקלקול הדין. והמהרש"א מבאר באופן אחר, שעיוות הדין זה דבר שנעשה על ידי הדיין בעצמו, וקלקול הדין זה כשהדיין פוסק דין אמת, אלא

נאמרו אף באלו.

בעון שפיכות דמים, בית המקדש חרב, ושכינה מסתלקת מישׂראל. שנאמר: "ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ".

"ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה". ומכלל זה: האם אתם מטמאים אותה — אינכם יושבים בה, ואיני שוכן בתוכה.

בעוון גילוי עריות, ועבודת כוכבים, ואי השמטת שמיטין ויובלות — גלות בא לעולם, והאויבים מגלין אותן, ובאין אחרים, אלו האויבים, ויושבין במקומן.

שנאמר בפרשת עריות: "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם. וכתוב 'ותטמא הארץ — ואפקוד עונה עליה'".

וכתיב בתריה: "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה". ומכאן שגלות באה לעולם בעון עריות.

ובעבודת כוכבים כתיב [בפרשת בחוקותי] "ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם". וכתוב "והשמותי את מקדשיכם".

וכתיב בתריה: "ואתכם אזרה כגוים", מכאן שגלות באה בעון עבודת כוכבים.

בשמיטין וביובלות כתיב: "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ אויביכם, אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה".

וכתיב: "כל ימי השמה תשבות".

בעון נבלות פה, צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות, ובחורי שונאי ישראֵל [לשון סגי נהור] מתיב, יתומים ואלמנות צועקין ואינן נענין. שנאמר: "על כן על בחוריו לא ישמח ה' ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם", וזהו בעון: "כי כלו חנף ומרע וכל פה דובר נבלה", בכל זאת לא שב אפוא, ועוד ידו נטויה".

מאי "ועוד ידו נטויה" דקאמר?

אמר רב חנן בר רבא: "הכל יודעין בלא למה נכנסה לחופה, ואין צורך לפרש".

אלא כל המנבל פיו בכך, אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה, מפני שהוא ניבל את פיו, הופכין עליו את גזר דינו לרעה.

וזהו הפירוש "ועוד ידו נטויה", מלשון "ועד", כלומר, כל שנותרו של אדם שהם שבעים שנה, יד הדין נטויה עליו לבטל את זכויותיו בעון ניכול פה.

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: כל המנבל את פיו, עונשו, שמעמיקין לו גיהנם, שנאמר: "שוחה עמוקה" מוכנה ל"פי זרות", לפה המדבר זרות.

רב נחמן בר יצחק אמר: אף מי שהוא שומע ושותק גם כן נענש. שנאמר: "זעום ה' יפול שם", היושב שם ושותק הוא זעום של ה'.

אמר רב אושעיא: כל הממרק עצמו שמתפנה משאר עסקיו לעבירה, חבורות ופצעין יוצאין בו — בגופו.

שנאמר: "חבורות פצע, תמרוק ברע" — לממרק עצמו ברע.

ולא עוד, אלא שנדון בחולי הדרוקן.

שנאמר בהמשך הפסוק: "ומכות חררי בטן".

אמר רב נחמן בר יצחק: סימן לעבירה, על ידי העבירה בא הדרוקן [מן חולי].

תנו רבנן: ג' מיני הדרוקן הן:

זו שהיא של עבירה היא עבה, היינו שבשרו מתקשה ועב ונפוח בעובי.

וזה שהיא של רעב, הוא תפוח, יש בה מוגלה.

וזה שהיא של כשפים הוא דק, בשרו דק ורזה.

שמואל הקטן חש ביה — בהדרוקן.

אמר: רבונו של עולם! מי מפים? מי מטיל גורל להבחין ולהודיע שהדרוקן זה אינו של עבירה.

איתסי, נרפא ממחלתו.

אמר רבא: ידענא ביה באביי שהיה נקרא נחמני [משום שגדל בביתו של רבה בר נחמני] שההדרוקן בא עליו משום דמכנפין נפשיה היינו מפני הרעב.

רבא חש ביה בהדרוקן.

ומקשינן: ולמה חש בו? והא רבא הוא דאמר נפישו קטילי קדר, רבים הם ההרוגים מחמת שיהוי נקבים, מנפיהו כפן, מאלו המתים מחמת רעב. שהרי רבא שסבר שיהוי נקבים גורם לכך וודאי הוא עצמו לא היה משהה נקביו. וממה שרבא אמר "ידענא ביה בנחמני" שוודאי לא הרעיב את

עצמו, משמע שהיה דבר זה רע בעיניו, ואם כן למה חלה בהדרוקן?

ומתרצינן: שאני רבא דאנסי ליה רבנן בעידניה, אלו שהיו לפניו הם גרמו לו להשהות נקביו בזמן שהיה זקוק לכך, בעל כורחיה.

תנו רבנן: ד' סימנין הן.

סימן לעבירה — הדרוקן.

סימן לשנאת חנם — ירקון.

סימן לגסות הרוח — עניות.

סימן ללשון הרע — אסכרה, חולי המתחיל במעים ונגמר בגרון.

תנו רבנן: אסכרה באה לעולם על העון ג-ב שאינו מעשר פירותיו, ואוכלם בטבלם. משום כך נענש בגרונו משום שדרכו אכל.

רבי אליעזר ברבי יוסי אומר: על לשון הרע.

אמר רבא, ואיתימא רבי יהושע בן לוי אמרה: מאי קראה?

דכתיב בתהלים [סג]: "והמלך ישמח באלהים, יתהלל כל הנשבע בו. כי יסכר פי דוברי שקר". "יסכר" מלשון "אסכרה".

איבעיא להו: האם כונתו של רבי אליעזר ברבי יוסי שאסכרה היא רק על לשון הרע, ולא על שאוכל פירותיו בעודם בטבלם, וזהו דקאמר "על לשון הרע".

או דלמא: רבי אלעזר ברבי יוסי אף על לשון הרע נמי קאמר, שגם על עון זה בא עונש אסכרה.